

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Розглядаються аспекти інноваційної політики становлення конкурентних переваг в економічному і суспільному розвитку. Розкриті ключові інструменти розвитку конкурентоспроможності економік регіонів України та фактор активізації інноваційної діяльності в її підвищенні.

The aspects of innovative policy of becoming of competition prevag are examined in economic and public development. The key instruments of development of competitiveness of economies of regions of Ukraine and factor of activation of innovative activity are exposed in its increase.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, кластер, регіон, інноваційна активність, інноваційна інфраструктура.

Keywords: competition, competitiveness, cluster, region, innovative activity, innovative infrastructure.

Конкуренція – головний механізм ефективного функціонування і розвитку ринкової економіки. За відсутністю конкуренції і виробництва конкурентоспроможної продукції економіку неможна віднести до ефективною, а її зростання стабільним. Це – азбука економічної теорії і практики. Заклики до захисту вітчизняного товаровиробника високими митними бар'єрами, квотами на імпорт і т.п. це ознака виробництва ним неконкурентоспроможною продукції, неспроможності конкурувати з іноземними фірмами.

Інноваційна діяльність є загально визнаним і суттєвим чинником становлення конкурентних переваг в економічному та суспільному розвитку. Вона включає в себе як фундаментальні, так і прикладні наукові дослідження, а також комплекс заходів для доведення отриманих результатів до стадії практичного використання [1., с.66-72].

Інноваційна політика має бути спрямована на посилення конкурентоспроможності як регіонів, так і України в цілому за рахунок усунення структурних деформацій розвитку. Статистичні дані свідчать про поглиблення структурних деформацій національної економіки в бік сировинних секторів, згортання наукового потенціалу, стабільно низьку інноваційну активність суб'єктів економічної діяльності. Як наслідок, позиції України у світових рейтингах конкурентоспроможності стрімко погіршується. За версією Всесвітнього економічного форуму в Давосі протягом 2009 року Україна втратила 10 позицій у рейтингу конкурентоспроможності, перемістившись з 72 на 82 місце серед 133 країн, Падіння відбулося за найважливішими складовими : якість інноваційного середовища – 62 місце проти 52 у 2008 році, рівень технологічної готовності або оснащеності новими технологіями – 80 проти 65, початкова освіта – 68 проти 60, вища – 46 проти 43.

Нині самим вагомим фактором підвищення конкурентоспроможності економік регіонів постає якість державної влади, лідерства і управління. Висока якість політичного і макроекономічного управління може забезпечити «соціальну єдність» населення, стабільність і передбачуваність умов господарювання, низький рівень інфляції і профіцит державного бюджету, низький рівень корупції, сприятливе підґрунтя для динамічного зростання інновацій і робочих місць, пріоритетного розвитку науки і освіти, тобто створює таке господарське середовище, в якому понад усе закон і повага до контракту.

Висока якість інститутів, управління і влади при розвитку технологічних інновацій створює умови перетворення економіки в економіку знань. Підвищення конкурентоспроможності економік регіонів необхідно пов'язувати з збільшенням асигнування на науку і дослідження; поліпшенням фінансування малого і середнього бізнесу шляхом, наприклад, посиленням венчурного компонента, використовуючи для цього капітал державних фінансових установ, терміново здійснити на практиці заходи урядової програми стосовно об'легшення прямих іноземних інвесторів, створювати і розширювати мережу центрів інноваційності, забезпечити необхідні фінансові ресурси для сфери освіти, особливо в провідних технологічних секторах.

Ключовими інструментами розвитку конкурентоспроможності економік регіонів країни стають структурні фонди, що об'єднують різні напрями політики підвищення конкурентоспроможності та продуктивності економік регіонів для збільшення їх доходності в довгостроковій перспективі: фонди підтримують інвестиції в інфраструктуру, людський капітал, реалізацію інноваційних можливостей і поліпшення стану навколишнього середовища.

Згідно трактування, що прийнято, в ЄС, економіка країни відноситься до конкурентоспроможної якщо її населення має достатньо високий і зростаючий рівень життя та високий рівень зайнятості на сталій основі. Традиційною макроекономічною мірою конкурентоспроможності економіки і рівня життя приймається розрахунок ВВП на душу населення. Проте, на мезорівні необхідним стає ряд індикаторів для врахування параметрів соціальної сфери, охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я, добробуту населення, рівня зайнятості та продуктивності (ВВП на одного зайнятого). Нині в Україні на душу населення припадає близько 1800 доларів ВВП на рік, в Європі - 37 тисяч доларів.

У нинішніх умовах інноваційна діяльність стає основою підвищення конкурентоспроможності підприємств та їх розвитку і в кінцевому результаті забезпечує зростання національних економік. Це переконливо підтверджує досвід розвинутих країн, де організація економіки за кластерною моделлю та розвиток інноваційної діяльності набули пріоритетного значення в економічній політиці. В результаті на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а регіональні об'єднання, що скорочують всі витрати завдяки спільності кооперації та посилюють конкурентні переваги один одного. Станом на кінець 2008 року, на території ЄС функціонувало понад 2 тисячі таких регіональних об'єднань-кластерів [2,с. 5].

За М. Портером, поняття «кластер» - це насамперед, міжгалузевий комплекс. Такий комплекс замкнутий системою відтворювальних зв'язків і скріплений технологічними інноваціями. Іншими словами, кластер у самому загальному виді – це комплекс, що сформований на базі територіальної концентрації взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих один одного підприємств і організацій. Вони використовують вигоди свого близького розташування і своєї спеціалізації для забезпечення своїх конкурентних переваг на ринках [3,с.258]

З світового досвіду відомо, якщо галузі не мають конкурентних переваг у факторах і умовах виробництва, то створення кластерів нічим не допоможе в отриманні таких переваг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку. Так, висока кластерна форма організації виробництва не уберегла економіку ФРН від зниження рейтингу конкурентоспроможності за 1998-2002 роки на 21-е місце. З цього приводу М.Портер зазначив, що ФРН є одним із світових лідерів за концентрацією в одному регіоні виробників, поставщиків комплектуючих виробів, науково-дослідних закладів і центрів підготовки кадрів. І далі пояснив причини зниження в ці роки конкурентоспроможності економіки цієї країни двома такими внутрішніми факторами, як погіршення якості німецької системи освіти і втручання держави в конкурентну боротьбу [4].

На регіональному рівні кластерні утворення є більш життєвими в порівнянні з поодинокими компаніями, більш конкурентоспроможними в зовнішньому середовищі. Інноваційна діяльність кластера забезпечує;

- сприятливі умови для виникнення і розвитку систематичних та безпосередніх взаємодій між учасниками кластера;
- можливості для нового застосування на практиці вже відомих ідей, концепцій, теорій;
- локалізацію інфраструктури створення нових знань та інновацій на основі тісної взаємодії технологічно поєднаних учасників кластера.

У результаті регіональна економіка на основі кластерних утворень набуває такі конкурентні переваги;

- кластери забезпечують вищу продуктивність підприємств регіону, компанії за рахунок прояву синергічного ефекту;
- кластер розширює організаційно-технологічні можливості результативної взаємодії науково-дослідних установ і комерційних підприємств регіону на засадах обміну інформацією та наявними знаннями;
- кластерні утворення сприяють розвитку ділової активності в регіоні: між учасниками кластера підвищується рівень взаємної довіри; стимулюється створення та старт нових проектів чи підприємств; появляється можливість диверсифікації ризиків поміж учасниками кластера у разі негативного результату.

Перспективність запровадження кластерних утворень розвитку економіки регіонів підтверджує і вітчизняна господарська практика. Так, в Україні вперше були створені кластери у Хмельницькій (будівельний, швейний, продуктовий, туристичний) та Івано-

Франківській (Тисменицький хутряний кластер і кластер народних промислів «Сузір'я») областях. Пізніше появились кластери в ряді інших областей України, що свідчить про формування тісних партнерських відносин між органами місцевої влади і діловими бізнесовими структурами, а також науково-дослідницькими центрами.

Регіональна конкуренція на нинішньому етапі розвитку економічних процесів досить різнопланова та різнорівнева. Міжрегіональні суперечності за споживача, фінансові ресурси, засоби та предмети виробництва відбуваються як на внутрішньорегіональному, внутрішньодержавному, так і на міжнародному ринках.

Орієнтуючись на інноваційний розвиток у Концепції державної регіональної політики щодо підвищення конкурентоспроможності територій визначальні наступні напрями діяльності [5]:

- підтримка програм підвищення конкурентоспроможності регіонів;
- створення сприятливих умов для підвищення інвестиційної привабливості територій при недопущенні подальшого зростання міжрегіональних диспропорцій;
- сприяння формуванню в регіонах кластерів-об'єднань споріднених підприємств, виробництв, організацій – з метою системного підвищення їхньої сукупної ефективності;
- сприяння залученню зовнішніх та внутрішніх інвестицій;
- сприяння створення та забезпечення державної підтримки технопарків, технополісів, центрів трансферу технологій, розвитку інноваційної інфраструктури;
- виділення відповідно до законодавства та інфраструктурне облаштування земельних ділянок за рахунок спільного фінансування місцевого, регіонального та державного бюджетів для розміщення на конкурентній основі інвестиційних проектів;
- стимулювання інноваційної спрямованості розвитку підприємств, венчурного бізнесу, запровадження ефективного механізму правової, фінансової, організаційної, кадрової та освітньої підтримки перспективних інноваційних проектів;
- підтримка інфраструктури розвитку малого і середнього підприємництва, особливо у сільській місцевості;
- кредитно-гарантійні механізми підтримки суб'єктів підприємництва;
- сприяння широкому впровадженню енергозберігаючих технологій та використання місцевих відновлювальних джерел енергії, в першу чергу біопалива, рослинної сировини, теплових насосів, інших сучасних технологій шляхом державної підтримки відповідних програм;
- розроблення та реалізація державних регіональних програм відновлення родючості та охорони земель, насамперед через використання сучасних протиерозійних заходів, збільшення виробництва та внесення у ґрунт органічних добрив;
- соціальна, економічна та екологічна реабілітація проблемних територій, поступова реструктуризація економіки з пріоритетним розвитком мало- ресурсоемних, високотехнологічних, екофільних видів діяльності у цих територіях;

- збереження та ефективне використання природної та культурної самобутності території.

Підвищення конкурентоспроможності територій можливе через розроблення і реалізацію середньострокових Програм посилення конкурентних переваг на основі розвитку інноваційної інфраструктури. В Україні лише започатковано формування окремих елементів інноваційної інфраструктури. Станом на початок 2010 року в усіх регіонах України всього діяло 45 науково-навчальних центрів, 14 інноваційних бізнес-інкубаторів, 7 центрів інновацій та трансферу технологій, 15 центрів комерціалізації інтелектуальної власності, 14 науково-впроваджувальних підприємств, 15 регіональних центрів науково-технічної та економічної інформації, 11 інноваційно-технологічних кластерів, функціонують навчальні консалтингові фірми та небанківську фінансово-кредитні установи [6].

На відмінностях у рівнях сформованості конкурентних переваг економік регіонів України позначається нерівномірність розподілу об'єктів інноваційної інфраструктури. Так, є області, де окремі елементи інноваційної інфраструктури більш розвинені порівняно з іншими регіонами. Зокрема, у Полтавській області створено 3 інноваційні бізнес-інкубатори, у Луганській - 5 науково-навчальних центрів, 4 науково-впроваджувальні підприємства, 9 небанківських фінансово-кредитних установ; у Рівненській області діє 8 науково-впроваджувальних підприємств, в Івано-Франківській представлені майже усі елементи інноваційної інфраструктури – технологічний парк, інноваційний бізнес-інкубатор, дослідницький цент з питань інноваційний, центр науково-технічної та економічної інформації, інноваційно-технологічний кластер, 3 центри комерціалізації інтелектуальної власності та 3 навчально-наукові центри. Також достатньо розвиненою порівняно з іншими регіонами України є інноваційна інфраструктура в Донецькій, Хмельницькій, Житомирській, Миколаївській та Херсонській областях. В окремих областях з усіх елементів інноваційної інфраструктури є або технопарк і регіональний центр науково-технічної та економічної інформації (Сумська обл.), або інноваційний центр (Чернігівська обл.) [7, с.21].

Досвід високорозвинених країн світу показує, що структурні зміни в економіці, підвищення їх конкурентоспроможності можливе лише на інноваційній основі, на максимальному використанні інноваційного потенціалу регіонів з урахуванням особливостей кожного з них. За допомогою регіональних інноваційних систем відбувається консолідація активів регіону, оптимальне використання його потенціалу, що надає можливість:

- збільшити надходження до місцевих бюджетів;
- залучити та зберегти висококваліфікований персонал;
- забезпечити високу зайнятість населення і підвищити конкурентоспроможність регіону.

Зростання конкурентоспроможності української економіки залежатиме від того, наскільки регіони провадитимуть активну інноваційну політику та стимулюватимуть інноваційну активність суб'єктів господарювання..

Негативні тенденції в інноваційній сфері потребують гнучких підходів до формування інноваційної політики та забезпечення правового регулювання інновацій як на всіх етапах їх життєвого циклу, так і на всіх рівнях. Назріла необхідність розробити та реалізувати систему програмних заходів розвитку регіональних інноваційних систем в Україні та стимулювати фінансування інноваційної діяльності із всіх можливих джерел. На особливу увагу заслуговує розвиток венчурного капіталу як основного джерела комерціалізації новинок. Необхідно сприяти подальшому розвитку інноваційної інфраструктури відповідно до потреб інноваційного розвитку регіональних економік України.

Література:

1. Зубко С.В. Інноваційна діяльність та роль держави як фактор її розвитку// Формування ринкових відносин України. 2006. -№ 7.-С. 66-72.
2. European Commission: The concept of clusters and cluster policies and theirs role for competitiveness and innovation: main statistical results and lessons learned Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. – 84.
3. Портер М. Е. Конкуренція. М., Изд. дом «Вільямс». 2005.- 608 с.
4. БИКИ. 2003, № 17.
5. Концепція державної регіональної політики : Затв. Кабінетом Міністрів України від 02.07.2008 р.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.Minregionbud.gov.ua/index.php?id=895
6. <http://semynozhenko.net/documents/1964>
7. Реалізація державної інноваційної політики центральними ними органами //Інвестиції та інноваційний розвиток. -2009. - № 2.-С.7-36.